

Jan Rotmans

Echten,
1 December 2022

OMARM DE CHAOS

**WAT BETEKENT DAT VOOR
TOERISME & RECREATIE?**

**WE LEVEN NIET
IN TIJDPERK VAN
VERANDERING**

**MAAR IN EEN
VERANDERING
VAN TIJDPERK**

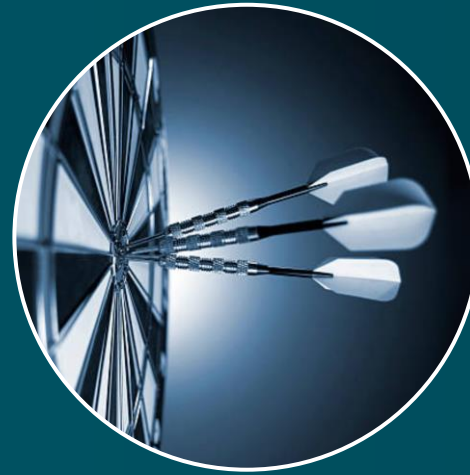
CHAOS

Onbekende orde

Alles ligt open

Dichter bij de
kern komen

Voorwaarde
voor echte
verandering

IN TIJDEN VAN CHAOS

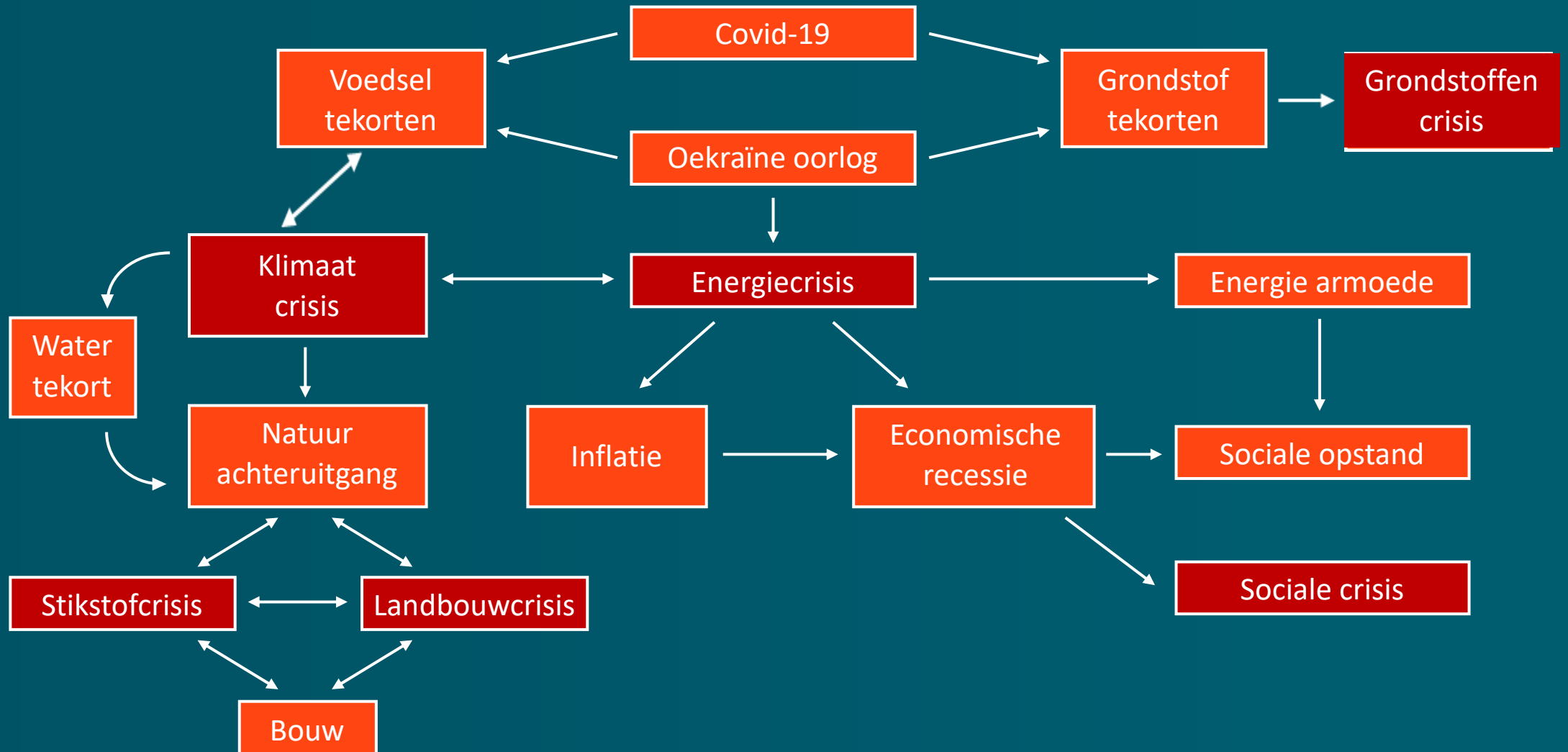
Wordt het oude afgebroken
en ontstaat iets nieuws

Shell
Tata Steel
McDonalds
Energiebedrijven
Brancheclubs
Banken

ASML
Philips, Bunq
Tesla, Uber, DSM
Bewegingen
Coöperaties

POLYCRISIS

IN DE 19de EEUW

wet- en regelgeving om kwetsbaren te beschermen

vakbonden opgericht om werknemers te beschermen

woningcorporaties opgericht voor betaalbare woningen

verheffing van sociale onderklasse via onderwijs

burgerinitiatieven om onderklasse te helpen

**in 19de eeuw werd de onderklasse getroffen,
in deze transitie de onder- én middenklasse**

BESCHERMENDE OVERHEID

burgers beschermen tegen de polycrisis en ze te ondersteunen om hun bestaanszekerheid te garanderen

2019 HET PROTESTJAAR

FUCK ME
NOT THE
CLIMATE

EAT
BY
GERALD

FICTION

BRITAIN ALLE...
WE

SEMI-PERMANENTE CRISIS

financiële crisis

bankencrisis

migratiecrisis

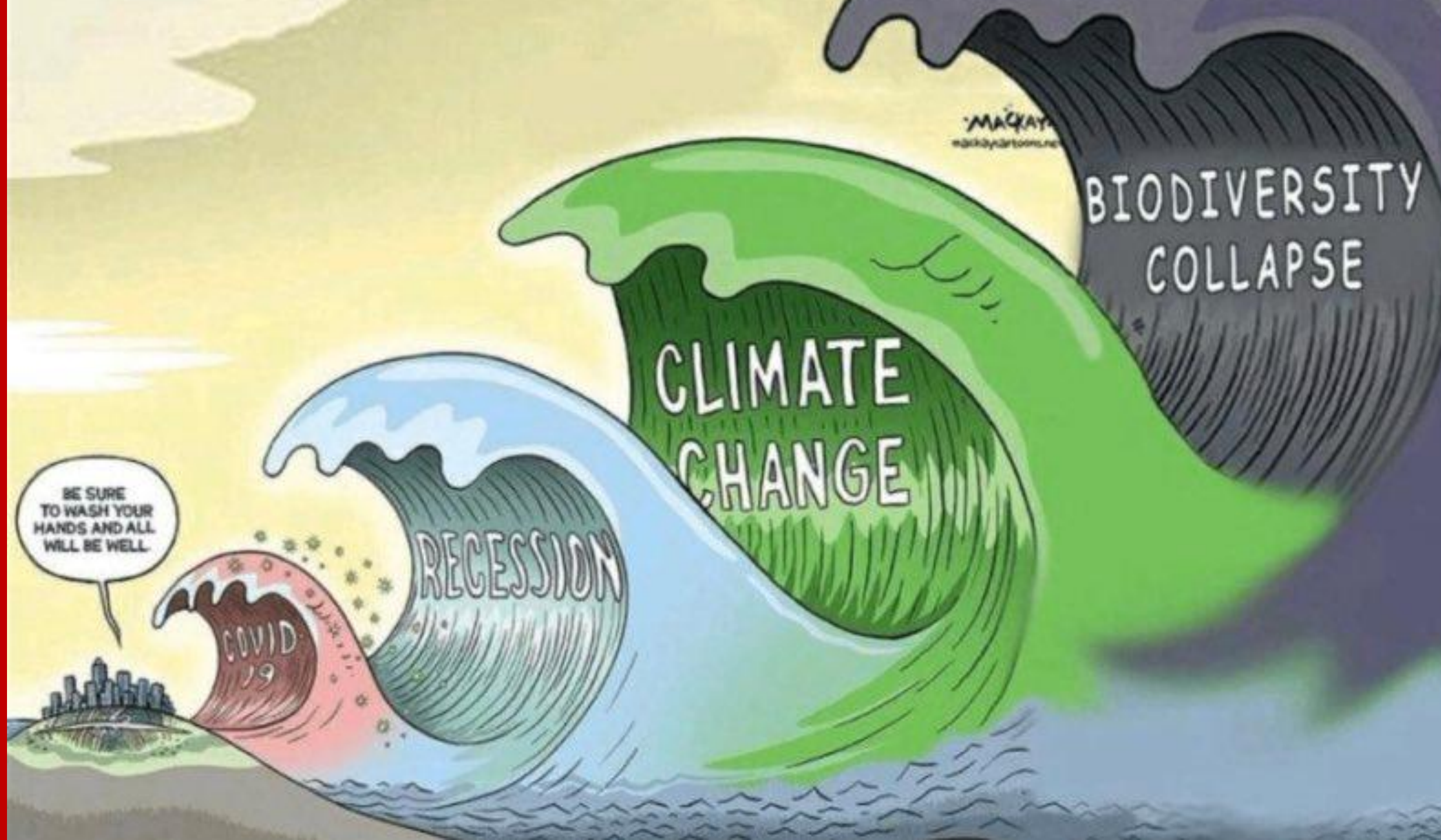
coronacrisis

Oekraïne crisis

energiecrisis

?

BE SURE TO WASH YOUR HANDS AND ALL WILL BE WELL.

COVID 19

RECESSION

CLIMATE CHANGE

BIODIVERSITY COLLAPSE

MARKAY
markayart.com

**DIEPSTE OORZAAK:
DISBALANS TUSSEN
MENSEN EN NATUUR**

MORELE CRISIS

Crisis zit in onszelf

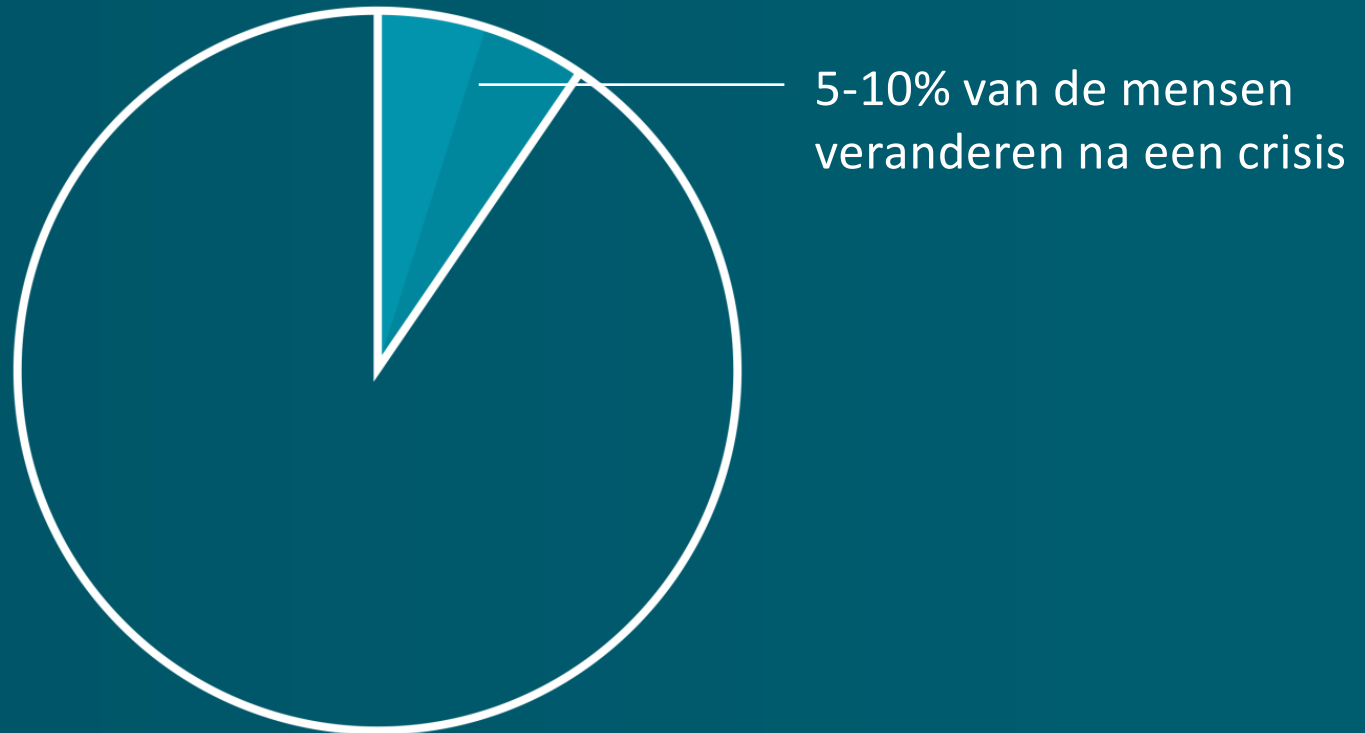

Normen
& Waarden

Hebzucht
& Egoïsme

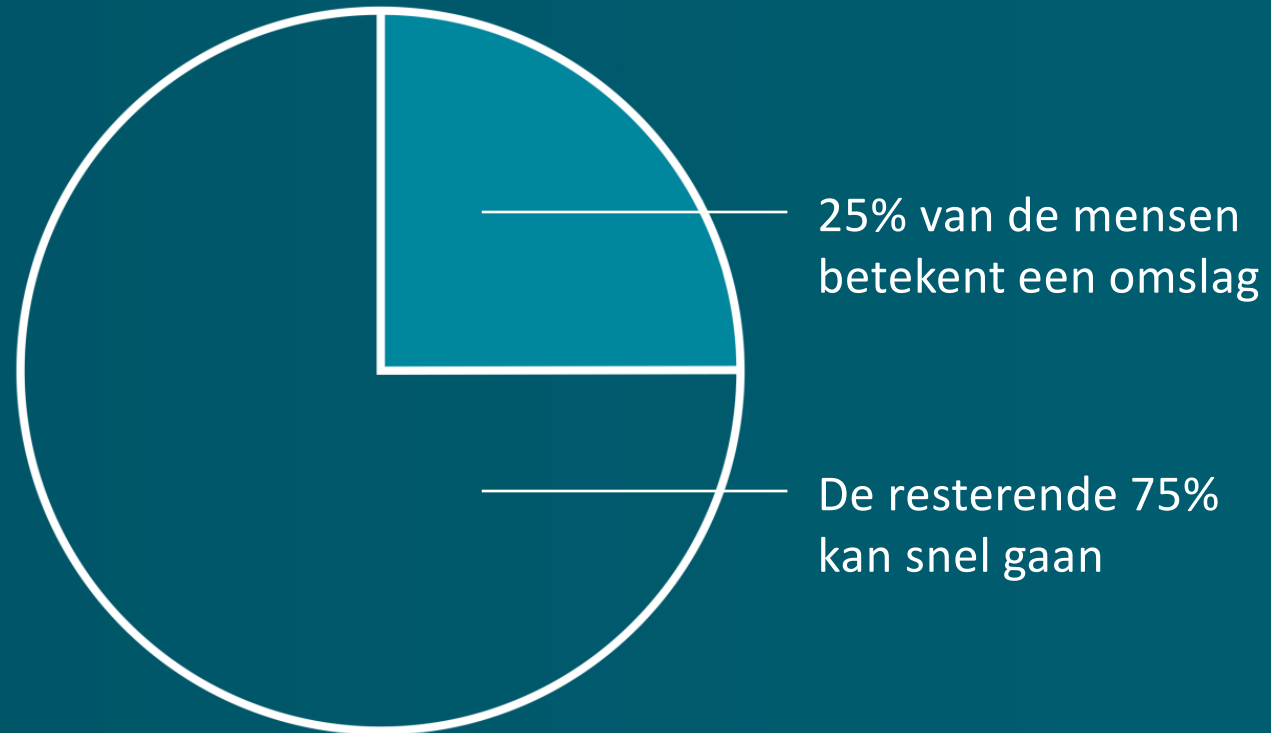
CRISES HELPEN TE VERANDEREN

We hebben een aantal crises nodig

CRISES HELPEN TE VERANDEREN

We hebben een aantal crises nodig

**SYSTEMISCHE VERANDERING
IS NODIG**

TRANSITIE

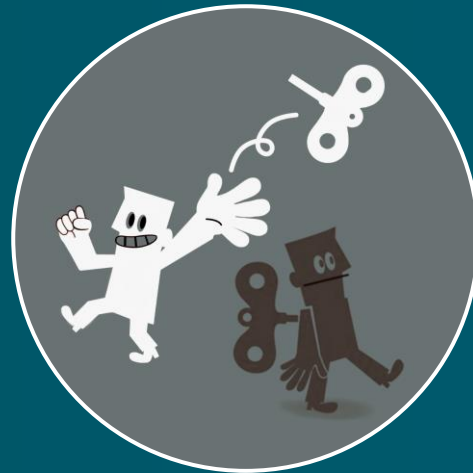

TRANSITIE

Fundamentele omslag in:

Denken
waarden, paradigma's

Handelen
houding, gedrag

Organiseren
wetten, regels

PALET AAN TRANSITIES

Energie

Grondstoffen

Circulair

Voedsel

Ruimte

Financieel

Zorg

Onderwijs

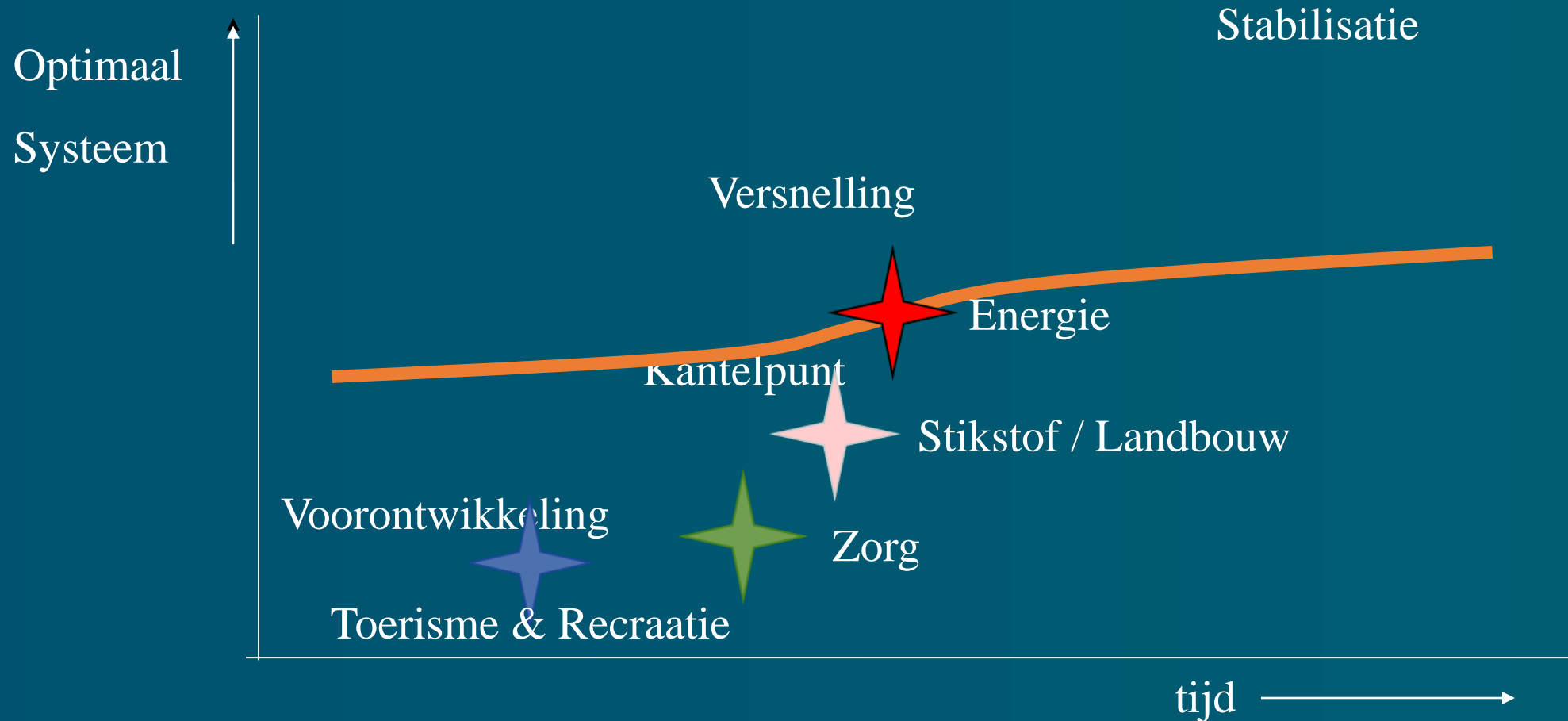
Sociaal

Democratisch

ELKE TRANSITIE EIGEN FASE & DYNAMIEK

KNOPPEN OM AAN TE DRAAIEN

beleid

fiscale impulsen: belastingen en hypotheke

financiële impulsen: subsidies en leningen

juridische impulsen: wetten & regels

technologie

kennis, R&D, instituties, geld, implementatie

gedrag

sociale normen, financiële, fiscale, juridische impulsen,

NEDERLAND LOOPT VAST

drievoudige crisis:

- klimaatcrisis (CO₂-uitstoot)
- milieucrisis (stikstofnormen, PFAS)
- natuurcrisis (biodiversiteit)

An aerial photograph of a river delta, likely the Rhine-Meuse delta, captured at sunset. The sun is low on the horizon, casting a warm, golden glow over the water and the intricate network of channels and islands. The water reflects the light, creating shimmering patterns. The land appears as darker, textured areas interspersed among the waterways.

NL2121

LAND MET EEN PLAN

UITGANGSPUNTEN

Balans
mens & omgeving

Groen & blauw
dragers van ruimte

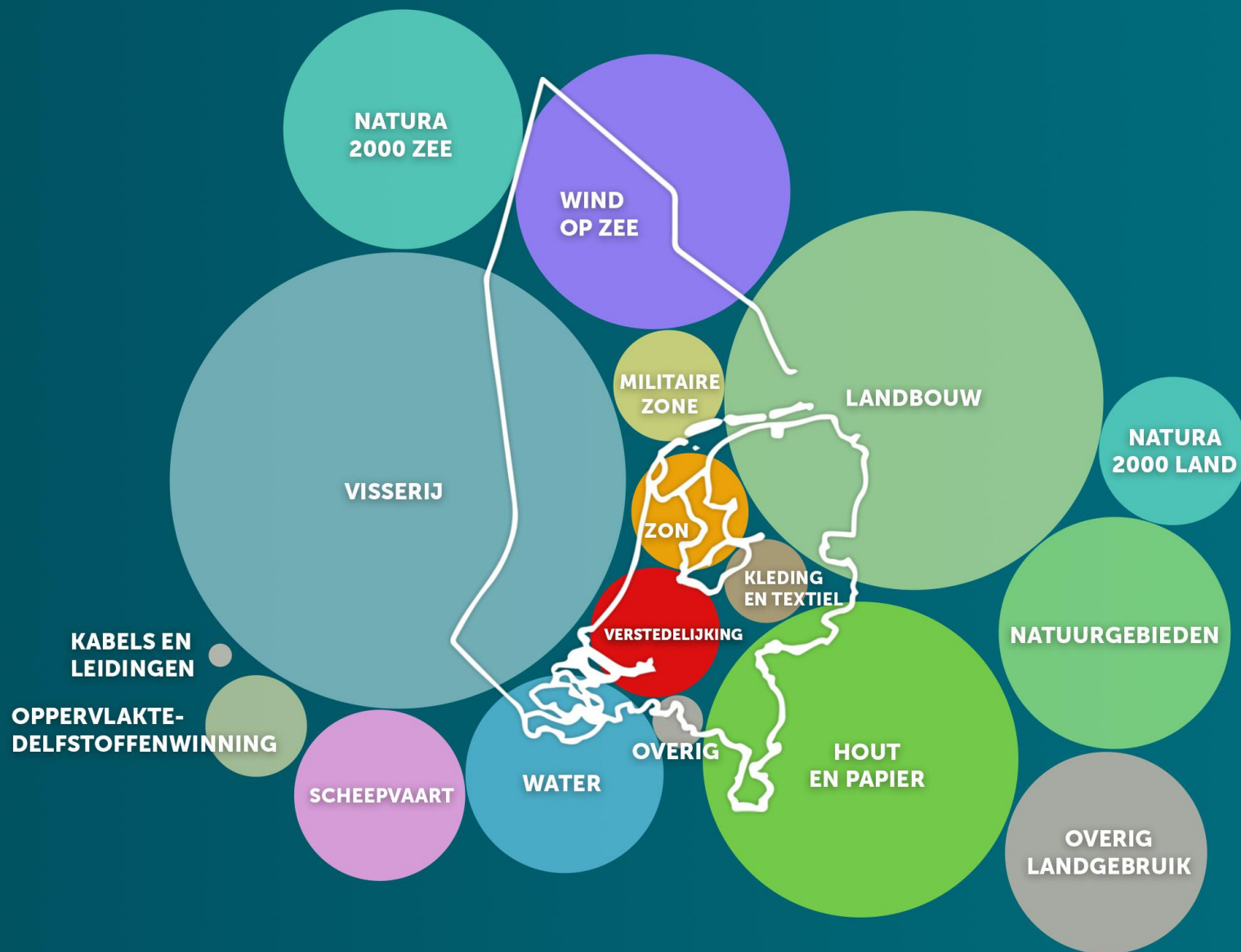

Natuurinclusief
bouwen

Stijgingen 2121:
Tempratuur 2°C
Zeespiegel 1 meter

RUIMTECLAIMS IN DE TOEKOMST

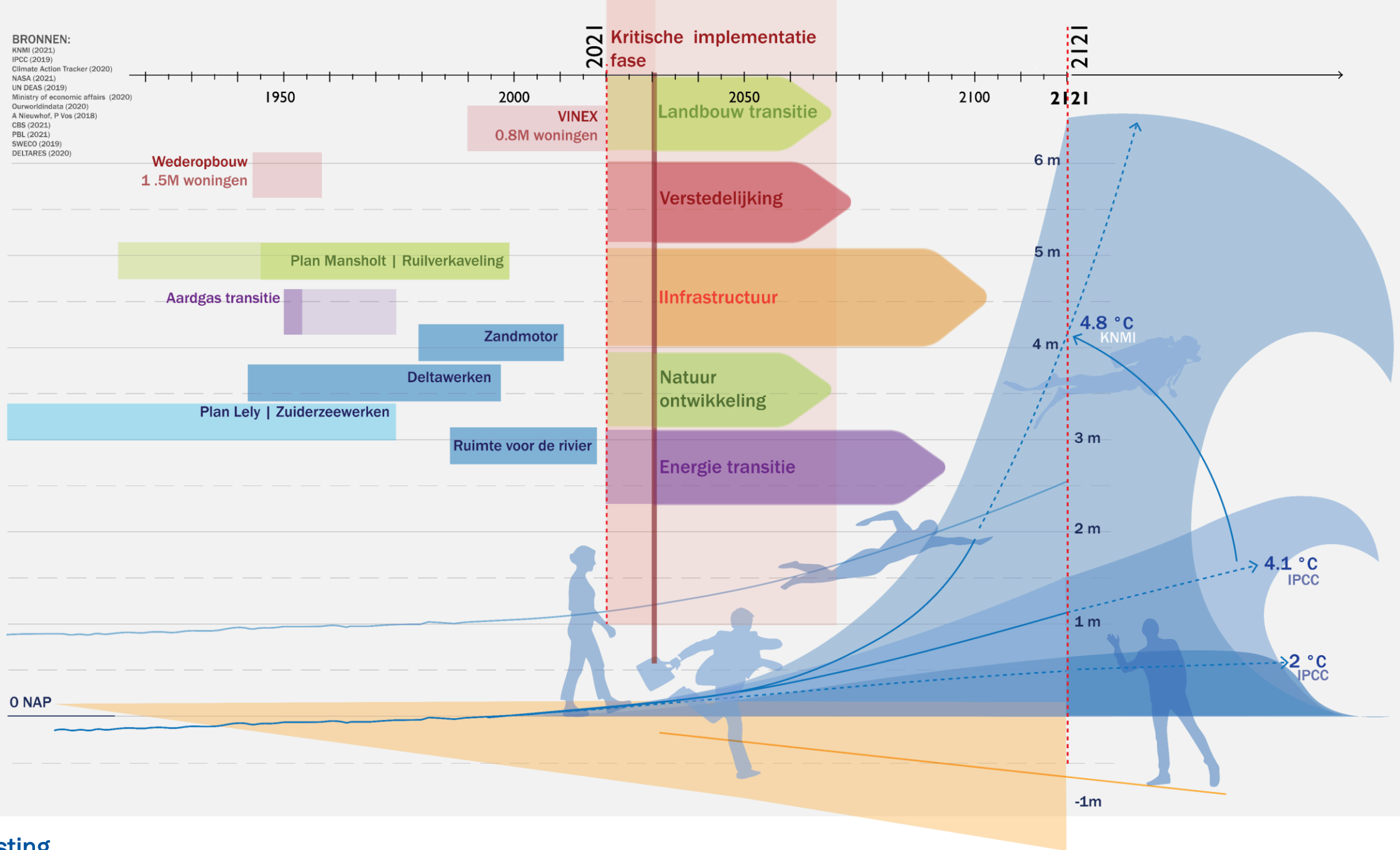
2121 LAND MET EEN PLAN

1:30 min

BRONNEN:
 KNMI (2021)
 IPCC (2019)
 Climate Action Tracker (2020)
 NASA (2021)
 UN DEAS (2019)
 Ministry of economic affairs (2020)
 Ourworldindata (2020)
 A Nieuwhof, P Vos (2018)
 CBS (2021)
 PBL (2021)
 SWECCO (2019)
 DELTARES (2020)

2. WAT BETEKENT DAT VOOR TOERISME & RECREATIE?

**TOERISME & RECREATIE MOET
WENDBAAR EN VEERKRACHTIG
WORDEN OM VOORTDUREND IN
TE KUNNEN SPELEN OP DE
VERANDERINGEN VAN BUITEN**

WANNEER BEN JE WENDBAAR?

- eenvoudig georganiseerd
- klant daadwerkelijk begrijpen
- multidisciplinair werken
- lerende organisatie
- flexibel en adaptief bent

WANNEER BEN JE VEERKRACHTIG?

- toekomstgericht werken
- buffercapaciteit opbouwen
- met onzekerheid omgaan
- risico's durven nemen
- anticiperen op crises

STRUCTURELE ONZEKERHEDEN

BLINDE VLEKKEN

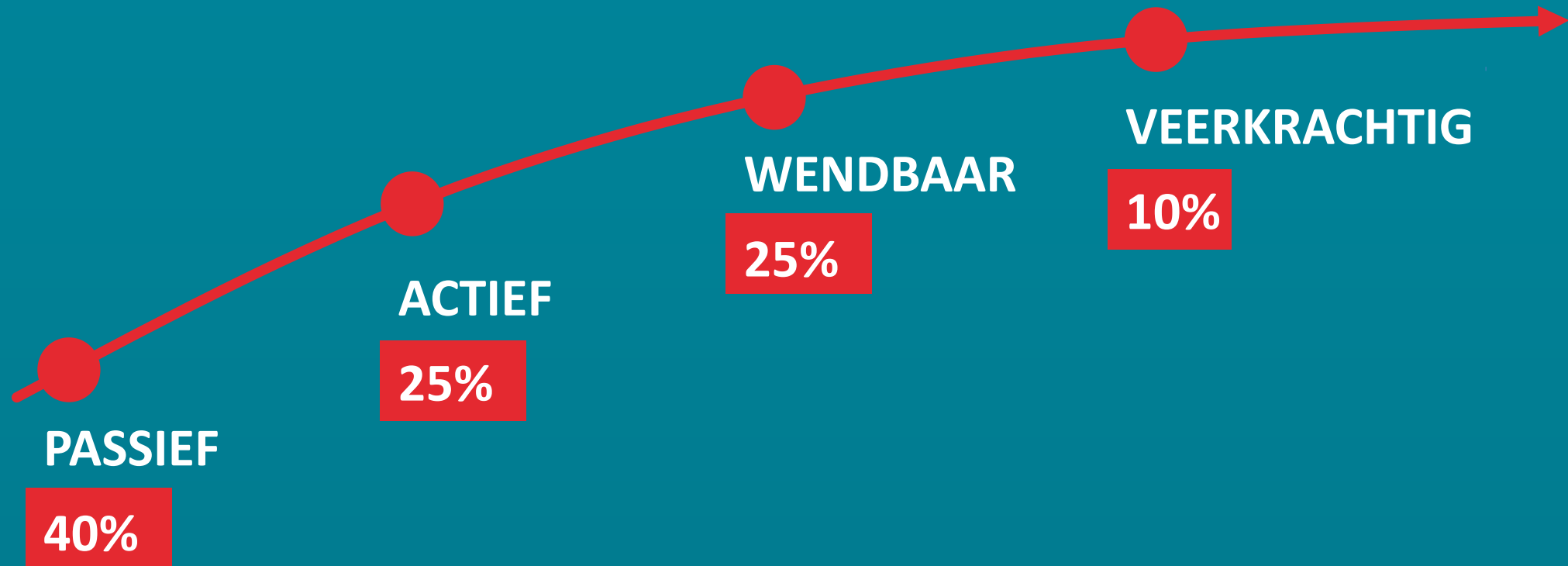
covid-25

internet 3 maanden plat

extreem droge & warme zomers

aantal overstromingen

TIPOLOGIE VAN BEDRIJVEN

SURVIVAL OF THE FITTEST

niet de grootste bedrijven overleven,
ook niet de slimste bedrijven, maar
de meest wendbare & veerkrachtige

(CONTRA-)TRENDS

Nederland als basis

glokalisering

milieu & duurzaamheid

gezondheid & rust

beleving & authentiek

plattelandstoerisme

(CONTRA-)TRENDS

korte termijn planning

relatie met omgeving

wandelen & fietsen

genieten van & in natuur

kwaliteit & diversiteit

fysieke & mentale ontspanning

ACCOMMODATIES

te weinig diversiteit

tekort aan luxe accommodaties

jongeren nog onvoldoende bediend

luxe bungalow parken

glampings & campers

family entertainment

STRUCTURELE TRENDS

zomers worden warmer en heter [hittegolven]

voorjaar wordt zomers [weersextremen]

winters worden natter [intense buien, overstromingen]

toeristen uit Zuid-Europa naar Nederland

toeristen uit West-Europa naar Noord-Europa

3. WAT BETEKEN DAT VOOR DRENTHE?

DRENTHE ALS OERPROVINCIE

VOORUIT NAAR VROEGER

voor oergevoel ga je naar Drenthe

in Drenthe word je één met de natuur

kairos tijd geniet je in Drenthe

DRENTHE ALS OPLAADSTATION

KLIMAAT, DUURZAAMHEID & CIRCULARITEIT

toerisme & recreatie leveren hieraan een bijdrage

versterkt de ontwikkeling van de natuur

pionierende gezinnen, young professionals

versterkt ook cultuur & identiteit van Drenthe

Als je als recreatief/toeristisch bedrijf niet duurzaam/circulair/natuurlijk bent over 10 jaar dan heb je geen bestaansrecht meer

4. WAT BETEKENT DAT VOOR ONDERNEMERS?

PROACTIEF

wacht niet af maar wees proactief en kom in actie

wie niets doet bestaat over tien jaar niet meer

ENERGIENEUTRAAL

investeer in energieneutraliteit

anders lopen de energiekosten uit de hand

NIEUWE VERDIENMODELLEN

investeer in nieuwe verdienmodellen

waar kan ik over tien jaar mijn geld mee verdienen?

natuurinclusief boeren

CABINER NATUURINCLUSIEF BOEREN

NATUURINCLUSIEF

diervriendelijk

natuurvriendelijk

gezonde voeding

lokale producten

seizoensgebonden

VAN ALL-INCLUSIVE NAAR NATUURINCLUSIEF

KLIMAATADAPTIEF

investeer in klimaatadaptatie

weersextremen worden de norm

bomen planten, minder bestrating

gevel vergroenen, waterbuffers

WERK SAMEN

doe het niet alleen

alleen heb je onvoldoende kennis

werk samen met andere ondernemers in
netwerken & communities die kennis delen

MAAK EEN PLAN

zonder plan overleef je niet

met een plan ben je bewust bezig met toekomst

paar A4tjes is genoeg

POSITIEVE IMPACT

draag bij aan systeemoplossingen

aan stikstof, energie, klimaat, biodiversiteit

dat wordt steeds meer van u verwacht!

**komende 10 jaar gaat er meer veranderen
dan in afgelopen 25 jaar, wees voorbereid!**

NIÉT VIA GESTAAALDE KADERS

brancheclubs

convenanten

akkoorden

stuurgroepen

top-down

WÉL VIA

Doorbraak Coalities

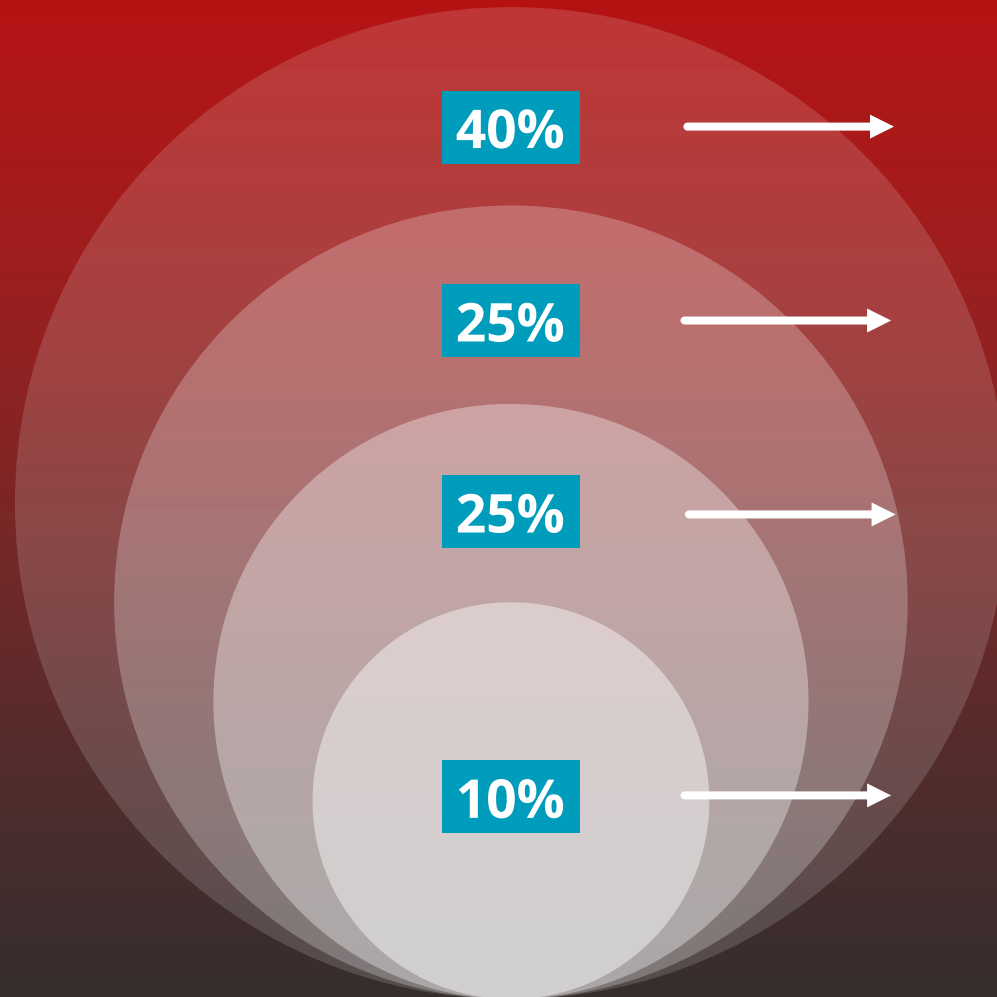
Gideons Bendes

Kruisbestuivingen

Sociale Innovatie

Bottom-up

VERANDER **ANGST**

van mensen wil én kan
niet veranderen

van mensen wil niet, maar
kan wel veranderen

van mensen wil wel, maar
kan niet veranderen

van mensen wil én kan
veranderen

**echte doorbraken ontstaan niet vanuit
brancheclubs of akkoorden, maar van
mensen die dingen doen die je eigenlijk
niet voor mogelijk had gehouden**

LEIDERSCHAP GEVRAAGD

In een periode van chaos is leiderschap
belangrijker dan ooit: authentiek &
verbindend leiderschap

A pair of hands is shown from the bottom, cupping a glowing, fiery Earth. The Earth is depicted with bright orange and yellow flames and smoke, set against a dark, starry background. The hands are positioned as if holding the planet gently but firmly.

RECHTOP BLIJVEN STAAN IN DE STORM

IEDEREEN HEEFT HIER EEN ROL IN

het besef dat het begint bij jouzelf

mensen kijken vaak omhoog voor leiderschap

Iedereen die impact creëert is een leider

PERSOONLIJKE TRANSITIE

- veel angst bij mensen om te veranderen
- overwinnen van angst is:
  - een grote opgave
  - hard en lang werken aan en met jezelf

**ANGST IS
NIEUWSGIERIGHEID
DIE NOG
IN DE KAST ZIT**

Loesje

ZOEK GEEN EXCUSES

als je de wereld of het systeem de schuld geeft, dan leg je het buiten jezelf neer

als je echt wilt veranderen, doen zoek je verandering in jezelf

DE MAN/VROUW IN DE ARENA

'Het is niet de criticus die telt. De eer komt toe aan de man/vrouw die in de arena gaat staan, die fouten maakt en tekortschiet, maar toch probeert iets te bereiken. Die zich met grote toewijding helemaal geeft voor de goede zaak. Die, als het meezit, de triomf van succes proeft, en die, als het tegenzit, en hij/zij faalt, in elk geval grote moed heeft getoond.'

Theodore Roosevelt